

בית כנסת "אגודת אזוים רמב"ם"

רוזוב אצ"ל 32 רמת עמידר, רמת גן
ע"ה ו' זרע' סיון תשס"ב ג'ליון מס' 60

חקר הלכה ומנהג: האמנם אסור להזמין לברית מילה אלא רק להודיע

דעה נפוצה בקרב הבריות שאין מזמינים לברית מילה, אלא מודיעים בלבד. ואם יאמר אדם לחברו, הינך מוזמן למצות מילה, מתונים שבהם מעירים לו והקפדנים גוערים בו. אמרתי בלבי, היתכן שעדת יהודי תימן האמונה על מסורת ישראל סבא, אינה יודעת כלל מדבר חמור זה, הנחשב לאחד מגופי תורה שאין לעבור עליהם? לכן פשפשתי וחיפשתי בחורים ובסדקים לראות מהיכן מוצאו של מנהג זה, כדי לראות אם יעמוד במחיצתם של אדני ההלכה.

כתב מרן, שו"ע, יורה דעה סימן רסה ס"י"ב: "נוהגים לעשות סעודה ביום המילה". ועל זה הגיה רמ"א: "ונהגו לקחת מנין לסעודת מילה ומקרי סעודת מצוה, וכל מי שאינו אוכל בסעודת מילה הוי **כמנודה לשמים**". כלומר, אם הוזמן אדם הינו חייב להופיע לשמוע את המצוה, וגדולה מזו חייב לסעוד, ואם נמנע מן הסעודה, אזי הינו כמבורך. כדי לפטור את המוזמן מעונש זה, המציאו מושג חדש והיא ההודעה. דהיינו, הודעה אינה מחייבת הופעה לסעודת מילה, משא"כ הזמנה, ואכן הרב 'פתחי תשובה' סק"י"ח מביא בשם ספר 'שרביט הזהב' שעדיף לבטל את הגדרת השמש בעצם תפקידו כמזמין בשם בעל הבית, כדי שלא יגיעו להגדרת מנודים לשמים, אם לא יופיעו לסעודה זו.

די לנו במראה מקומות ספורים אלה, כדי להבין מה הסיבה לדעתם שבעקבותיה יש להימנע מלהודיע בלשון הזמנה את הקרואים. ואף שספרי המנהגים למיניהם עסקו בהסברת מקורו וטעמו של מנהג זה, לא ראיתי לציין להם, כי סדנא דארעא חד הוא.

קעת די לנו אם נתבונן כיצד הוא המנהג ביהדות תימן, ולשוונותיו הברורים והפשטים של המאה"ג הגר"י קאפח זלה"ה, מדברים בעד עצמם ואינם צריכים הבהרה:

"כשעתיים לפני חצות היום יוצאים השלוחים לזרז ('ייסתעגלו') את הרבנים ונכבדי הקרובים, אחרי שכבר הזמינים בעל הבית מאתמול, כיון שהרבנים נוהגים סילסול בעצמם ואינם באים אלא אם הוזמנו שלש פעמים. גם שבעל הבית עשיר, ועושה את כל הסעודה משלו, מזמינים את כל האורחים שלש פעמים. בזמן האחרון הנהיגו להזמין את הקהל בכתב, פעם אחת, במקום כל השלוחים והמזרזים. נוסח ההזמנה היה אחיד לכולם ולכל מאורע, והיא נכתבה בכתב יד, על גבי פסת נייר קטנה... וזה נוסחה לברית מילה: 'ידידנו הנכבד פלוני בן פלוני יצ"ו, **נזמין** מעלתך לסעודת מילה שתהיה בעז"ה ביום ד' שעה ו' (12) וזה בקר"ש (במקום קריאת שלוחים) ואת מכבדנו נכבד בר"ך (ברוב כבוד). הצעיר פלוני בן פלוני יצ"ו" (הליכות תימן, ירושלים תשכ"א, עמ' 165-164).

צינתי דברים פשוטים אלה, רק כדי להראות עד כמה יהדות תימן השרשית האמונה על לשונות חכמים משנה תלמוד והרמב"ם, אינה מכניסה וכובלת עצמה בכל מיני חששות, בתי מיחוש וחומרות, אשר כל השומע עליהן וטעמן, יחוש בראשו, מחמת שאין להן כל שורש עיקר ויסוד בהלכה התלמודית. לכן תגדל התמיהה, ויותר מזה הרחמנות, בראותינו את אלו מבני תימן החדשים, מראים פנים של מבוהלים דויים וסחופים, כל אימת ששומעים את המלה הזמנה ולא הודעה.

מן המדרש: ברכת כהנים

אחד הדברים היסודיים בספר במדבר, היא ברכת כהנים. בפרק ו פסוקים כד-כו, מובאים שלושה פסוקים, שבהם כלולות שלוש ברכות עיקריות ששתיים מהן תואמות מבחינת סגנון הלשון, והאחרונה נוספת עליהן. שלושת פסוקים אלה מתאפיינים בשלוש פתיחות: **ברכה. אור או הארה. נשיאת פנים.** על השם המופיע בפסוק ראשון "יברכך ה'", כותב רבנו יחיא בן סלימאן אלטביב, הידוע בשמו הרז"ה = הרב זכריה הרופא, בזה הלשון: "זה שמו המורה על עצמותו הוראה ברורה ואין בו שיתוף והוא שמו המיוחד לו. והסוד הוא הנעת אלו האותיות והנחת מה שיונח בו, כי הוא מורה על תכלית העולם האלוהי שהיא השגתו יתע[לה]". (מדרש החפץ, מהדורת ר"מ חבצלת, חלק ב, ירושלים תשנ"ב, עמ' ריז). עיי"ש באורך בהרחיבו על שאר שמות וגזרות, והמקורות להסבריו.

כתב וליקט: הרב אהרן קאפח

תנחומים להחבר **שמואל ערוסי** בפטירת נ"י **שושנה** נע"י

ברכות להחבר **יצחק תנעמי** לרגל הכנס הבן **אור** למצוות.
ברכות להחבר **שלמה נוני** להולדת הנכדה.

רבני תימן : רבנו סעדיה בר' דוד אלד'מארי זצ"ל (המאה הטי"ו)

מגדולי המחברים המחשבתיים שעמדו לה ליהדות תימן בכלל, ובמאה הטי"ו בפרט. חיבורו הידוע על התורה **מדרש הבאור**, ספוג רובו ככולו מלשונותיו של הרמב"ם בכל רחבי תורתו, בה הוא מגלה בקיאות גדולה ביותר. לדעת המאה"ג מו"ר הגר"י קאפח זלה"ה, חרג רבנו סעדיה בכמה מקומות בהבנתו את רוחו והשקפתו של הרמב"ם, וכבר הצביע עליהם, ואת שאר החריגות אפשר ללמוד מאלה שהדגים. רוב מקורותיו לקוחים מימדרש הגדול לר' דוד עדני, שאת לשונו הרחיב וקיצר לפי צורך הענין. לדעת פרופ' רצהבי שנת כתיבת חיבור זה, היתה הר"א – 1441 (תורתן שלבני תימן, קרית אונו תשנ"ה, עמ' ק), אם כי מו"ר זלה"ה כותב שלא נמצאו דברים ברורים, אך יש מקום לסמוך על קביעתו של רצהבי (מדרש הבאור, חלק ב, קרית אונו תשנ"ט, עמ' 2).

דרי בנימין ריצ'לר טוען שיש מקום לראות את ר' סעדיה אלעדני המפרש על הרמב"ם (עליו כתבנו בגליון מס' 36), ואת רבנו סעדיה כחכם אחד, ולא כשני אישים כפי שמקובל להבין ("על "מדרש הבאור" התימני ומחברו", עלי ספר, רמת גן תשל"ו, עמ' 91-96). אמנם רצהבי משיב, שהדבר עדיין מצריך "בדיקה יסודית" (תורתן שלבני תימן, עמ' לד), וכך היא למעשה בסופו של דבר גם מסקנתו של ריצ'לר (שם, עמ' 96).

יש לציין ששמו של מדרש זה מכונה גם "צפנת פענח", ומלבד חיבורי הרמב"ם ומדרש הגדול כאמור, שאב רבנו סעדיה את מקורותיו גם מן המסורת הקדומה, דהיינו תלמוד ירושלמי ובבלי, ספרי, מכילתא, מדרשים שונים, ומדרשי תימן הידועים כבעל 'מאור האפלה' ו'מדרש החפץ', כמו כן מחבורי ר' יונה אבן גינאח הספרדי, בנוסף למדרשים קדומים שאינם ידועים לנו כיום, או שזיכרם בא בעקיפין ובאופן לא מושלם. כדרך וסיגנון כתיבתם וחבורם של מדרשי תימן הקדמונים, אף לשונו של רבנו סעדיה בחבורו מורכבת משתי הלשונות עברית וערבית.

לפי שם כינוי "אלד'מארי", ניכר שהיה מאנשי קהילת ד'מאר (כמאה ק"מ דרומית לצנעא), שבה ישבה קהילה יהודית חשובה משך מרוצת הדורות. נראה שתקופת חייו הגיעה עד סמוך לשליהי המאה הטי"ו, שכן בשנים רמ"ג-ד - 1483-4, היה עדיין בחיים (ריצ'לר, שם, עמ' 92).

חבורים נוספים שלו הם **אגדתא דמגילה**, על מגילת אסתר, נספחה לאחר "אפטריות" של סוף ספר שמות. מדרש **אגדתא דפסחא**, הובא בהגדת "גאולת ישראל" (בני ברק תשמ"ח).

מדרש הבאור ראה אור לראשונה באופן מושלם ע"י הגר"י קאפח בשני כרכים. א-קרית אונו תשנ"ח. ב-שם תשנ"ט. תאור כללי על רבנו סעדיה ועל חבוריו, ראה י. רצהבי, תורתן שלבני תימן, עמ' קי-קי"א, הרא"ח נדאף, שרידי תימן, ירושלים תרצ"ד, עמ' ז. שם הצביע על שנת החיבור כפי שהיא מופיעה בפרושו לפרשת בהר על הפסוק "כי תבואו אל הארץ" (ויקרא כה ב) (אצל הגר"י קאפח, כרך ב, עמ' רב, ובהשוואה בהע"ה), שהיא שנת הר"א-1441. אך נראה שמש"כ הגר"י קאפח במבואו לכרך ב, עמ' 2 "לא מצאתי בפירושו זמן חבורו", כוונתו שרבנו סעדיה נקט את התאריך אליו הגיע בפרשת בהר, ואין הוא מייצג תאריך מדויק של התחלת חיבור או סיומו, וכדוגמא לכך, ציונו של ר' נתנאל בן ישעיה בהקדמתו ל'מאור האפלה': "והתחלתיו ביום ג' חמשה עשר ימים לחדש תמוז, שנת אתר"ם לשטרות בעזרת שדי" (מהדורת הגר"י קאפח, ירושלים תשי"ז, עמ' ד), וכן תאריכי התחלה והמשך, שציינן ר' דוד בן ישע הלוי בהקדמתו לחבורו "אלוגיאי אלמגני" (ראה יוסף טובי, רבי דוד בן ישע הלוי (תימן, המאה הטי"ו), עלי ספר תשי"ו, עמ' 80). יוצא איפוא, שהתאריך בו נקט רבנו סעדיה, הוא תאריך כללי ולא מדויק, ודומה לו לשון הרמב"ם בפ"י שמיטה ויובל ה"ה, וראה עוד הקדמתו לימשה תורה' (מהדורת הגר"י קאפח, ירושלים תשמ"ד, עמ' מו הלכה לו).

כתב : הרב אהרן קאפח

יצאה לאור **מסכת אבות** מנוקדת לפי מסורת תימן, לפרטים ד"ר צמח קיסר 08-9413229

שיעורים וחוגים המתקיימים בבית הכנסת:		
יום שלישי שעה 20.00	שיעור עם הרה"ג רצון ערוסי	רמב"ם הלכות תרומות
יום שני שעה 20.00	שיעור עם הרבנית יונה כהן -	שיעור לנשים מעניני דיומא
יום שבת שעה 04.30	שיעור עם שלמה שוכר -	משנה עם פרוש הרמב"ם
יום שבת שעה 14.30 - 17.45	שיעור עם הרב אהרן קאפח	גמרא מסכת ברכות
מוצש"ק שעה 20.45	שיעור עם הרב אהרן קאפח	מסכת אבות
בימים א-ה מתקיים כולל פנסיונרים בין השעות 08.00-09.00	בהשתתפות הרב אריה נדב.	מורה נבוכים
בימים א-ה מתקיים שיעור במדרש הגדול בין השעות 17.00-18.00	עם שלמה שוכר.	
בימים א-ד מתקיים שיעור בגמרא מסכת זבחים בין השעות 18.30-20.00	עם שלמה שוכר.	
ביום חמישי מתקיימת קריאת פרשת שבוע שנים	מקרא ואחד תרגום בין השעות 17.30-19.00.	

שעות התפילה לחודש סיון

שחרית שבת : 06:45 מנחת שבת : 17:45
 שחרית חול: מנין ראשון תפילה 05:30 שני וחמישי 05:15 מנין שני : תפילה 06:00 מנחה וערבית בחול 19:30

השתתפו בהכנת הגיליון : משה חמדי והרב אהרן קאפח
 לתגובות והערות ניתן לכתוב לפי הכתובת רחוב סיירת דוכיפת (החבלנים לשעבר) 10 רמת גן